voor de rechtzinnigheid der candidaten (wat nooit kan), maar hoofdzakelijk omdat de aard en het wezen der Theologie zulk een band met de kerk eischt.

Van de hand van Dr. Geesink, te Rotterdam, zag een uitnemend geschrift het licht. Het heet: *Beknopt Overzicht van de Geschiedenis der Nederduitsche Gereformeerde Kerken in de 19de eeuw*, en doorloopt onder dien titel in heldere uiteenzetting al het liet en leed, dat aan onze kerken in den loop onzer veelbewogen eeuw overkomen is.

De Organisatie van 1816; de *Réveil*; Molenaars strijd; het lijden van Kohlbrugge en Ledeboer; de Afscheiding van 1834; de Groninger, Moderne en Ethische richting; de Confessioneele partij; de herleving der Gereformeerde beginselen; het Vrij beheer; de Vrije Universiteit; het Conflict te Amsterdam, en de Doleantie zijn in kort bestek en met meesterlijke hand u voorgeteekend.

Alzoo doet het tweëerlei dienst.

Vooreerst toch stelt het tegenover de schreeve en onware voorstellingen der tegenpartij de juiste toedracht der zaken; en ten andere biedt het u een kostelijke gelegenheid, om u door de lectuur van een honderd bladzijden een geregeld denkbeeld te vormen van den gang, dien de strijd ten onzent nam, en hoe we eindelijk uitkwamen en moesten komen, waar we thans staan.

Evenals al wat Dr. Geesink schrijft, is ook dit werk zoo helder als glas in zijn opvatting; kort en bondig uitgedrukt; en pittig geschreven.

Toch lette men er op, dat het oorspronkelijk geschreven was voor een Duitsch werk. Dr. Zahn had hiertoe Dr. Geesink uitgenoodigd.

Daar echter in het Duitsche werk het overzicht over onze kerken *verkort* moest, en bovendien zulk een overzicht ook ten onzent belang moest inboezemen, besloot Dr. Geesink het *onverkorte* stuk, nu in Hollandsch gewaad, aan onze kerken aan te bieden.

Hij hebbe er onzen dank voor.

Met onverdeeld genoegen namen we kennis van de zes stellingen, waarin Dr. Hoedemaker zijn denkbeelden over de reorganisatie der kerk geformuleerd heeft.

Reeds voor jaren uitten we den wensch, dat hiermeê begonnen ware.

Zoolang ge uw denkbeelden nog niet in stellingen kunt formuleeren, ontbreekt het u zelven nog aan klaar en helder bewustzijn van wat u voor oogen zweeft en zijt ge ten eenemale onmachtig aan anderen uw bedoeling duidelijk te maken.

Te meer verblijden we er ons over, dat het hier thans eindelijk toe gekomen is, en gunnen we ons, nu het zomerrecès, gaarne de moeite, om deze stellingen te toetsen.

Thans volstaan we met de mededeeling gevolgd door een drietal korte opmerkingen.

Deze zes stellingen dan luiden:

I. Het Alg. Regl. van 1816, waardoor de Herv. Kerk eene Bestuursinrichting verkreeg, is in zijn oorsprong onwettig. Het is ingevoerd door eene macht, die hiertoe, zoowel uit een Staatkundig als uit een Kerkelijk oogpunt, onbevoegd was.

Ofschoon de Staatsinmenging in 1852 opgeheven, ofschoon het Reglement van 1816 tegelijkertijd eene belangrijke wijziging onderging, ofschoon deze wijziging in menig opzicht eene verbetering mag worden genoemd, ofschoon de meerderheid der stemgerechtigde leden hierdoor, destijds en later, in de gelegenheid werd gesteld eenigen invloed op de samenstelling der Besturen, en, langs dien weg, op de aanneming en verwerping van Reglementen te laten gelden, duurt de onwettige invloed der Staatsmacht op onze Kerk voort in zijne gevolgen.

(Art. 139 van de Grondwet voor het Koningrijk Holland.
Advies Raad van State 12 Mei 1814.)

II. Het eigenaardige kenmerk van onze organisatie ligt in hare Bestuursinrichting, d. i. in het feit, dat de Kerk, als één geheel gedacht, geregeerd wordt door in rang opklimmende Besturen, in plaats van zich in uitbreidende vergaderingen te openbaren.

Voor zoodanige inrichting kan in de Heilige Schrift geen enkele grond worden aangewezen. Daarentegen is zij in strijd met hetgeen, bij wettige gevolgtrekking, uit de Heilige Schrift kan worden afgeleid, gelijk ook met de grondbeginselen van onze Kerk, zooals deze uit hare belijdenis, hare verordeningen en hare geschiedenis worden gekend; niet minder is zij ook in strijd met de roeping onzer kerk.

(Acta Wezel VII Art. 14. Art. VII Conf Helvet. Art. XXX Conf. Belg.)

Uitspraken der H. S. omtrent de kerk, het Kerkverband, de ambten, de roeping om niet alleen als individuen, ook niet alleen als plaatselijke Kerken, maar als één geheel te arbeiden aan de uitbreiding der Kerk.

III. Het bestaan van in rang opklimmende besturen, in plaats van zich uitbreidende vergaderingen, is een der meest voor de hand liggende beletselen tot den bloei der Herv. Kerk.

Door deze inrichting worden de classicale vergaderingen van de haar toekomende regeermacht beroofd, en tot kerkelijke kiescolleges verlaagd; wordt de eenheid der Kerk, die zij beweert uit te drukken, grootendeels onzichtbaar, de normale werking van de tucht tot genezing van de Kerk belet, en de kerkelijke quaestie volstrekt onoplosbaar.

De theorie, die aan deze inrichting ten grondslag ligt, sluit in zich eene verloochening van het Gereformeerd beginsel. De praktijk, waartoe zij aanleiding geeft, is door en door onzedelijk, inzoover zij 1°. zich moet bedienen van dubbelzinnige en uiterst rekbare formules, om een schijneenheid en schijnvrede te handhaven; 2°. de Kerk onherroepelijk aan den geest van partijschap overlevert.

Daarenboven is zij, ongeteerd den niet gering te schatten zegen, die van de Kerk, ook in dezen toestand, uitgaat, verwerpelijk, omdat zij den band van gemeenschap met buitenlandsche kerken verbreekt; aanleiding geeft, dat het leven der Kerk in allerlei onverkwikkelijke en onvruchtbare twisten wordt verteerd; alsmede, zoodat zij het individualisme op het terrein van Christelijke werkzaamheid den vrijen teugel laat, en het sectarisme doet tieren, dat onzen Staat te gronde richt.

IV. Het kweeken dezer overtuiging, insteê van de partijschap te voeden en aanleiding te geven tot scheuring, hetzij in den vorm van Doleantie, of in dien van Afscheiding, is een afdoend verweermiddel tegen beiden.

Afscheiding nl. *onder* de organisatie verraadt onschriftuurlijke denkbeelden aangaande het verbond, den Doop, de kerkelijke tucht; terwijl afscheiding van de organisatie, d. i. de Doleantie, daarenboven nog onbijbelsche en onhistorische voorstellingen veronderstelt ten opzichte van de Kerk, het kerkverband, en de ambten in de Kerk.

Daarenboven wordt het verband tusschen de Kerk des Ouden en die des Nieuwen Verbonds door beiden niet zuiver opgevat; de belijdenis van de Geref. Kerk aangaande de Overheid door de Doleerenden en vele Afgescheidenen verloochend, en vervangen door eene theorie van zuiver revolutionaire herkomst.

Het verkeerde in onze organisatie is geen uitvloeisel van leerstellige dwalingen in de Hervormde Kerk, maar een uitwendig beletsel.

Het raakt niet het wezen óf van de Kerk, óf van de belijdenis, óf van het ambt, óf van de tucht, maar alleen hun welwezen.

V. Onder deze omstandigheden is onze plicht duidelijk voorgeschreven, t. w.:

1°. een dankbaar gebruik te maken van de gelegenheid, die onze Kerk biedt of laat om de gemeente te verzamelen en haar in het Evangelie te dienen.

2°. In de overtuiging, dat ieder kerkelijk conflict ons brengt in *een impasse* tusschen onze rechten en plichten als opzieners en die van andere leden en opzieners, of tusschen de rechten van de plaatselijke Kerk en die van andere plaatselijke Kerken, of tusschen de rechten van het beheer en die van het bestuur, geene conflicten te zoeken, daarvan geen heil te verwachten, maar ons evenmin door nuttigheidstheoriecn te laten bewegen ze angstvallig te vermijden en te ontvluchten.

3°. Onszelven en anderen uit het Woord van God, aan de hand van de belijdenis en de praktijk der Geref. Kerken, duidelijk zoeken te maken, binnen welke grenzen de verdraagzaamheid geoorloofd en plichtmatig is, en in hoever het kwaad kan en moet getolereerd worden, dat wij niet bij machte zijn te verwijderen.

4°. De aangewezen middelen tebaat te nemen, om de verwijdering van de Bestuursinrichting, met behoud van hetgeen daarin goeds mocht worden gevonden, met allen ernst en in het besef van onze machteloosheid en in 's Heeren kracht te zoeken;

zóó te zoeken, 1°. dat het administratief gedeelte van de taak der Kerk aan besturen, in den vorm van vaste en verantwoordelijke commissiën, worde toevertrouwd;

2°. dat de rekening worde gehouden met den actueelen toestand der Kerk, derhalve *a.* omgedeerd de vrijheid van de gemeenten, *b.* met erkenning van de noodzakelijkheid van overgangsmaatregelen in den vorm van een modus vivendi, en bijgevolg *c.* door uitbreiding van de werkzaamheden der Classes;

3°. dat de verlangde reorganisatie voorafgegaan worde door een onderzoek naar de zuivere beginselen van Kerkregeering, en eenig en alleen ten doel hebbe haar in overeenstemming te brengen met het Woord van God; m. a. w. dat zij niet worde ondernomen in een uitsluitend confessioneel belang, veel minder in dat der repristinatie.

VI. Aangezien de rechtsbasis der organisatie, volgens het arrest van den Hoogen Raad gezocht is in verjaging en de vrijwillige medewerking van de gemeenten; alsmede aangezien de Herv. Kerk uit die gemeenten of plaatselijke Kerken bestaat; verder ook, omdat hun geen ander middel overblijft om hunne rechten te doen gelden, zoolang de Synode het initiatief niet neemt tot reorganisatie, hebben zij de roeping althans, bij monde van den Kerkeraad, én aan de Synode én aan den Koning uitdrukkelijk mede te deelen, dat hunne medewerking tot de organisatie geene andere beteekenis heeft, dan die van eene onafwijsbare onderwerping aan hetgeen zij verkeerd achten, omdat hun de macht ontbreekt het te veranderen, en omdat zij geene vrijheid hebben hunne bediening vaarwel te zeggen, hunne rechten prijs te geven, en zoowel de Kerk als hunne gemeente te verscheuren ter wille van een uitwendig beletsel, waarbij hun nog zoo veel vrijheid van beweging wordt gelaten.

(Art. 1. Alg. Regl. der Ned. Herv. Kerk.)

Hierbij nu merken we thans reeds terloops, en in afwachting van nadere toetsing, op:

1°. dat de feiten, waarvan Dr. Hoedemaker uitgaat, niet geheel juist zijn omschreven. Met name geldt dit de 6e stelling. Het is toch niet zoo, dat de Hooge Raad bij zijn arrest er van uitging alsof de Organisatie van 1816 door de *gemeente* als corporatie, ware aanvaard; maar heel anders, dat de Hooge Raad uitging van de stelling, dat de *leden* het Reglement *rebus ipsis et factis* hadden aangenomen. Volgens den Hoogen Raad wierd het niet één uit *gemeenten* bestaande *kerk*, maar een uit persoonlijke *leden* bestaand *Genootschap*.

2°. Dat Dr. Hoedemaker zich ten eenemale vergist, zoo hij oordeelt dat de Doleantie »eene afscheiding *onder* de organisatie is." Uit elk stuk dat naar den Koning ging, bleek, dat de Doleantie juist breking met de organisatie was, en op het Synodaal Convent zoowel als op de Synode te Utrecht, is dit feit zoo luid en zoo duidelijk mogelijk geconstateerd.

En 3°. dat het fijne puntje van Dr. Hoedemakers stellingen schuilt in deze zinsnee: „Onafwijsbare onderwerping aan hetgeen zij verkeerd achten, omdat hun de macht ontbreekt om het te veranderen."

Dat is Thorbecke: Het *kan* niet anders!

En *tegen* Groens leus: Het *moet* anders!

Van het Koningschap van Christus in deze stellingen dan ook geen woord.

Dit teekent.

Hierbij laten we het voorshands, Dr. Hoedemaker dank zeggende dat hij eindelijk geformuleerd heeft.

Uit Amerika doet men ons de vraag, hoe het te verstaan zij, dat onlangs door ons blad wierd vastgehouden aan Calvijns theorie, om de *Electie* voorop te stellen, en dat toch eertijds in uitgegeven predicatiën door onzen hoofdredacteur tegen „*onware* vooropstelling" van de verkiezing gewaarschuwd wierd.

Deze zaak ligt eenvoudig.

Als we bij Calvijns stelsel van „vooropstelling" spreken, wordt de quaestie bedoeld, of in den Raad Gods de eeuwige verkiezing volgt, dan wel voorop gaat. Een vraag waarop we in laatst gemelden zin antwoorden.

Als we daarentegen de „*onware* vooropstelling" bestrijden, is bedoeld de practische vraag, of de prediking en het vermaan beginnen moet, met tot den zondaar te seggen: „Het eeuwig heil brengt u alleen de verkiezing Gods," of wel, dat den zondaar de Wet en het Evangelie zij te prediken, om hem eerst na zijn toebrenging in te leiden in de mysteriën van Gods Raad.

En hierop nu antwoorden we: In de roeping van den zondaar tot bekeering, gaat de Raad Gods niet voorop, maar volgt die.

KUYPER.

Uit de Pers.

In zake Dr. Lieftinck zond Dr. J. A. Bruins, predikant te Idaard, dit protest ter teekening aan »predikanten en lidmaten der Ned. Herv. kerk" rond.

Een predikant in de Ned. Herv. Kerk wordt met ontzetting uit zijn ambt bedreigd wegens onrechtzinnigheid. 't Is Dr J. W. Lieftinck van Rauwerd. Door hem was een beroep aangenomen naar Sliedrecht. Eenige stemgerechtigde mannelidmaten aldaar trachtten de approbatie van dit beroep te verhinderen, door op grond van citaten uit geschriften van Lieftinck, van hem te beweren, dat hij noch Christen, noch Protestant is, en dus het Evangelie niet predikt noch prediken kan. Het classicaal bestuur van Sneek, dat over de tegen Lieftinck ingebrachte bezwaren had te oordeelen, dewijl Rauwerd onder de classis Sneek behoort, keurde ze niet alleen gegrond, maar meende tevens, dat zij tot ontzetting van Lieftinck uit zijn ambt aanleiding zouden kunnen geven, en zond daarom alle stukken, op de zaak betrekking hebbende naar het prov. kerkbestuur van Friesland, waar de zaak thans dient. Ziedaar de feiten. Hieruit volgt: 1. De kerkelijke approbatie van een beroep kan op de lange baan geschoven worden door iederen stemgerechtigden manslidmaat, wien het niet naar den zin is, mits hij zich de moeite getroosten wil, uit mondelinge of schriftelijke verklaringen van den beroepene eene klacht wegens onrechtzinnigheid te distilleeren. 2. Het eerste het beste kerkelijk bestuur kan zich bevoegd waanen, gelijk in het onderhavige geval het classicaal bestuur van Sneek, te beslissen, wat door een predikant al of niet mag worden gesproken en geschreven.

Zulke dingen moesten niet kunnen gebeuren. Het is vooral art. 11 Algem. Reglement, of liever een verkeerde toepassing daarvan, waardoor zij mogelijk worden. Zoolang het niet bepaald onmogelijk is gemaakt, de uitdrukking »de handhaving harer leer", die in art. 11 A. R. voorkomt, zóó te verstaan, als ware daar meê handhaving »langs kerkrechtelijken weg" bedoeld, zullen kerkelijke procedoren over de leer met al de gevolgen daarvan zich telkens weer kunnen voordoen. Ik acht dit een verderf voor de kerk, waaraan hoe eer hoe beter een einde moet worden gemaakt. De Synode dient dit te doen. Ik wensch mij daarom tot haar te wenden met het verzoek, »dat zij zulke maatregelen berame, als dienstig kunnen zijn, om eene dergelijke opvatting van art. 11 A. R. voor het vervolg onmogelijk te maken, als zou met de uitdrukking, »handhaving harer leer" worden bedoeld, handhaving door kerkrechtelijke uitspraak van de verschillende leerstukken die in de Ned Geloofsbelijdenis, den Heidelbergschen Catechismus en de Canones van *Dordrecht* voorkomen." Meer wensch ik niet te vragen, omdat ik geene quaestie wensch te stellen, maar te écarteeren.

Wie mij bij dit verzoek willen steunen, noodig ik uit, mij van hunne instemming te doen blijken. Mogen het velen zijn, opdat de Synode gewaarworde, dat predikanten en lidmaten van allerlei richting den tijd van geloofsvervolging voorgoed voorbij achten.

We danken de *Hervorming* voor de mededeeling dezer missive.

Ze teekent.

Over Dr. Hoedemakers houding in zake het conflict Lieftinck leest men in de *Hervorming*:

Wij ontvangen van Dr. Hoedemaker, pred. te Nijland, een brief, waarin het volgende wordt geschreven:

»Eene aanhaling uit de *Hervorming*, voorkomende in de *Herout* van 1.1. Vrijdag, doet mij zien, dat de onverdiende lof, mij toegezwaaid in een vroeger nommer van genoemd blad, u den indruk heeft gegeven, dat ik debet was aan het besluit van het Class. Best. van Sneek make den Heer Lieftinck.

Vergun mij u te zeggen, dat bedoelde uitdrukking in de *Herout* mij om meer dan één reden zeer geergerd heeft.

Zij is m. i. niet onschuldig.

De Red. van de *Herout* weet zeer goed, dat ik, of schoon de belijdenis onzer Kerk van harte toegedaan, en ofschoon ik geloof, dat leervrijheid in eene kerk, die hare historische belijdenis heeft, d. i. eene belijdenis, die in den loop der eeuwen geworden is, wat zij thans is, de kerk denatureert, evenzeer gekant ben tegen de handhaving van de leer door Besturen zooals dit door hen zou moeten geschieden, met de Formulieren ten maatstaf.

Voor mij is de kerkelijke kwestie onder de tegenwoordige organisatie volstrekt onoplosbaar; het zoeken van den kwadratuur van den cirkel.

Vandaar, dat ik mij, in den door u bedoelden zin, *niet* op de confessioneele lijn beweeg, maar reorganisatie verlang.

Reorganisatie zonder eenige nevergedachte, alleen omdat dit recht, billijk en in overeenstemming is met de eigenaardigheid van onze Kerk.

Ik neem de vrijheid, u een nommer van de »Gereformeerde Kerk" toe te zenden, waarin de zaak Lieftinck ter »sprake kwam en zal er bijvoegen de stellingen, die ik in een kring van predikanten wensch te verdedigen. Indien gij de goedheid wilt hebben een en ander in te zien, zult gij bemerken waar ik sta."

Uit dit schrijven blijkt ons, en ook uit de Nrs. van de *Gereformeerde Kerk*, die ons gewierden, werd het ons duidelijk, dat de *Herout* met Dr. Hoedemaker een loopje nam, toen dit blad hem voorstelde als de man, die het Classicaal Bestuur van Sneek tot zijn oordeel over het Silledrechtsche adres dreef.

Geheel *fair play* was dit, gelooven wij, niet van laatstgenoemd blad en het doet ons leed, dat wij er dupe van werden ten koste van Dr. Hoedemaker.

Wij behoeven ons echter niet in te laten met het geschil tusschen Dr. Hoedemaker en Dr. Kuyper; wij zouden ook niet in staat zijn, het juist te beoordeelen; want de quaesties, waarover het loopt, liggen, laat ons zeggen, buiten ons gezichtsveld.

Wij hebben uit de *Gereformeerde Kerk* en uit de ons toegezonden »stellingen" eenigszins kunnen opmaken »waar Dr. Hoedemaker staat". Zeker ergens anders dan waar wij staan; maar beiden zien wij van ons standpunt uit, dat eenvoudig ding zeer duidelijk, de onwaarachtigheid namelijk van den kerkelijken toestand onder de vigeerende regimenten.

Wij hebben ons eenigen tijd met de verwachting gevleid, dat men, daarin overeenstemmende, tot een vergelijk, een *modus vivendi* zou kunnen komen; tot een tijdelijke regeling, waarbij voor de verschillende door verschillend kerkbegrip gedeelde partijen de gelegenheid zou kunnen geboren worden, om ieder met zijn eigen kerkbegrip en daaruit opgebouwde kerkinrichting zijns weegs te gaan.

Voor het oogenblik is de kans daarop al zeer gering, naar 't ons toeschijnt. Allereerst zou er toe noodig zijn levendiger overtuiging van de onwaarachtigheid onzer kerkelijke toestanden. En dan zou men, om tot eenig vergelijk van tijdelijken aard te komen, van den feitelijken toestand moeten uitgaan en dien eerlijk moeten aanvaarden, elkaars rechten erkennend in het kerkgenootschap, zooals het in 1816 gevormd is en sedert zich ontwikkelde.

Dit standpunt hebben wij steeds bepleit, en wij kunnen nog geen ander innemen dan dit.

Uit dat oogpunt ook beoordeelen wij de poging door Dr. Bruins in het werk gesteld, om een beslissing uit te lokken, waarbij Art. 11 niet meer zóó zou kunnen worden uitgelegd, dat daarin sprake zou kunnen wezen van handhaving der leer op kerkrechtelijken weg.

Voor ons zou dit, indien het gelukte, niet anders kunnen zijn dan een eerste stap.

Wij zouden er, evenals vroeger, ook thans nog geen vrede meê kunnen hebben, dat zij, die geen kerk kennen zonder eene leer, welke inderdaad gehandhaafd wordt, jaren en jaren opzettelijk in de illusie waren gelaten dat de kerk eene leer handhaafde om op een goeden dag te ontdekken, dat zij met eene illusie om den tuin waren geleid.

Men zal, ook onder onze vrienden en geestverwanten, wedet op ons toornen, dat wij aldus spreken; maar wij kunnen niet anders.

Indien het u morgen gelukt, de »handhaving der leer" te schrappen, zult gij u van stonde aan te verantwoorden hebben tegenover hen, die u zullen kunnen verwijten, dat gij hen jaren en jaren hebt gepaaid met van »handhaving der leer" te spreken.

Het kort recht, dat de *Kerkelijke Courant* wenscht uit te oefenen, als zij zegt: »Laat hen, die 't niet met ons eens zijn, dan maar doleeren of Afgescheiden worden of Roomsch Katholiek," is voor ons zedelijk bewustzijn niet anders dan onrecht.

Voor wat Dr. Hoedemaker aangaat, berust én zijn eigen vermoeden én het scherpe oordeel van de *Hervorming* op puur misverstand.

Ons was van meer dan ééne zijde, op stellige wijze, verzekerd, dat Dr. Hoedemaker en hij alleen de man was, die in de dolle gemoederen van het Classikaal Bestuur van Sneek gloed en leven had geblazen.

Alleen op *die* mededeeling rustte ons schrijven, en onze dank aan Dr. Hoedemaker voor dit teeken van moed en gloed was onzerzijds dan ook niets anders dan de oprechte uiting van wat in ons hart omging.

Een »loopje te nemen" met iemand, met wien bijna dertigjarige vriendschap u verbond, en met wien de vriendschapsbreuke zulk een pijnlijke wonde in uw hart achterliet, is in iemand, die nog niet geheel aan pieteit ontaard is, eenvoudig ondenkbaar.

KUYPER.

Officieele berichten uit de Ned. Geref. kerken.

De kerkeraad der Ned. Ger. kerk van Schoonrewoerd brengt bij dezen ter kennis der zusterkerken, dat hij op Zondag 16 Juni, na des voormiddags te zijn bevestigd, des avonds, onder leiding van den consulent, Ds. C. W. J. Van Lummel, van Waarder, vergaderd zijnde, onder biddend opzien tot den Heere besloten heeft, voor zijne kerk alle kracht en geldigheid te ontzeggen aan de Synodale reglementen der Ned. Herv. Kerk en voortaan weer als bindend te erkennen de aloude kerkenordeningen der Ned. Ger. kerken, laatst herzien in de Synode van Dordt, ten jare 1619. Dit besluit aan de Ger. kerken mededeelende, hoopt en bidt de kerkeraad voornoemd, dat de band der eenigheid door de werking des Heiligen Geestes tusschen zijne kerk en de zusterkerken moge worden gelegd en versterkt, tot eere van 's Heeren Naam.

Namens den kerkeraad,
F. A. MIDDELKOOP, *praeses.*
A. W. DE LEEUW Az., *scriba.*

Ook in de kerk van Leerdam kwam het na veel vertraging door 's Heeren goedheid tot reformatie. Op Zondag 16 Juni werd de verkozen kerkeraad bevestigd door Ds. C. W. J. Van Lummel, van Waarder. Maandag 17 Juni besloot de kerkeraad in zijne vergadering allen band aan de Synodale organisatie van 1816/52 voor zijne kerk te verbreken en tot de gehoorzaamheid aan de Gereformeerde kerkenordening terug te keeren. Door deze kennisgeving biedt hij de hand der gemeenschap aan de Gereformeerde zusterkerken, met de bede, dat de Heere, hier en elders, de reformatie gelukkiglijk doe voortvaren.

Namens den kerkeraad,
J. DE MIK, *praeses.*
H. BOEKHOLT, *scriba.*

Aan de kerkeraden der Ned. Geref. kerken in Nederland.

De kerkeraad der Ned. Geref. kerk te Renkum en Heelsum heeft in zijne vergadering van 12 Juni '89. in gebondenheid aan Gods heilig Woord, besloten te breken met de kerkverwoestende Synodale organisatie, die sedert 1816 ook hier is gehoorzaamd, en tot de kerkenordening onzer gereformeerde kerken, laatstelijk in 1619 gewijzigd, terug te keeren.

U hiermede in kennis stellende, wenscht de kerkeraad voornoemd, dat de belijdenisband tusschen de kerken onderling weer moge opleven, opdat er weer samenbinding moge zijn tot vrijmaking en opbouwing der Kerke Christi in onze gemeenten. In de voorbede der kerken ons aanbevelende,

de kerkeraad voornoemd.
DS. F. EISMA, *consulent.*
H. VAN SCHERRENBURG, *pres.*
P. VAN DEN BRINK, *scriba.*

Aan de kerkeraden der Ned. Geref. kerken bericht de kerkeraad der Ned. Geref. kerk van Maartensdijk, dat op 10 Mei de ouderling en diaken werden bevestigd in hun ambt door Ds. L. Adriaanse, predikant te Zeist, en dat daarop in een kerkeraadsvergadering, voor geheel zijn kerk, de band, die haar totnutoe aan de Synodale Organisatie van 1816/52 bond, werd verbroken, om weer kracht en geldigheid te verleenen aan de wettige kerkenorde, die hier tot het jaar 1816 gegolden heeft.

Stukken voor den kerkeraad worden verwacht aan het adres van den ondergeteekende.

B. J. GEBHARD, *ondert.-scriba.*

NIEUW HELVOET, 18 Juni. Door de goedheid onzes Gods over ons, mochten wij Zondag 16 Juni een dag beleven, waar onze ziele van uitroept: »Looft, looft den Heere, den Hoorder der gebeden; vergeet nooit deze weldadigheden, want het is God, die ze u bewees." Onder begunstiging van het schoonste weder was een groote schare, ook van elders, samengevloeid, om onzen nieuwbenoemden herder en leeraar alhier in zijn dienstwerk te hooren bevestigen, waartoe den Wel-Eerw. heer Ds. Rudolph, van Heinenoord, tot ons was overgekomen, om dit zoozeer gewichtig, doch heerlijk werk te verrichten, en die na een heerlijke, leerrijke en verwikkende rede, naar Efeze 3:20—22, op gebruikelijke wijze de Wel Eerw. heer Ds. H. Cramer, gewezen Chr. Ger. predikant te Oud-Beierland, in zijn dienstwerk inleidde en bevestigde, nadat hij plechtig, ten aanhoore van God en zijne gemeente, onder beding van Gods genade, het formulier van ganscher harte beaamde en hiernaar wenschte werkzaam te zijn, waarna de gemeente hem des Heeren zegen uit Psalm 134 toezong. Des avonds verbond Z Eerw. zich voor een talrijke schare naar aanleiding van de woorden van Mattheus' Evangelie: hfdst. 16: 13—18, aan de gemeente. »De Heere heeft groote dingen bij ons gedaan, dies zijn wij verblijd." Dat is zeker wel de taal van al de gemeenteleden, die Sion liefhebben om huns Konings wil; want als wij bedenken, hoe klein ons getal was, dat in 1887 uitging, en dat onder veel strijd, dan zeggen wij *nu*: »De Heere geeft meer dan wij hadden durven hopen of verwachten; Hij geeft den wensch van allen, die Hem vreezen." Dat dit vele gemeenten nog mochten leeren gelooven! Zij zouden de menschelijke reglementen verscheuren en den Koning der Kerke de eere geven; want dat is zalig, onder zijne hoede te verkeeren. Dat ondervinden wij in ruime mate. Geve de Heere, dat nog velen ziende mogen worden, tot eer zijns Naams.

Namens den kerkeraad der Ned. Ger. Gem. alhier.
H. MOERMAN,
scriba.

Buitenland.

Duitschland. Eene rede van hofprediker Stöcker.

Den 21sten Mei werd de groote jaarvergadering van »de vrienden der positieve Unie" te Berlijn gehouden in de groote zaal van den »Prins Karl." Hofprediker Stöcker hield daarbij eene rede over den kerkelijken toestand, die anderhalf uur duurde. In de eerste plaats wees hij op de krankheid der Kerk. Elke gemeenschap houdt zich in stand door de middelen, waardoor zij in het leven geroepen werd, en daarom is het voor de Evangelische Kerk zaak, om tot het uitgangspunt terug te keeren, d. i. tot de waarheid en de kracht der reformatie. Daarom heeft de positieve Unie steeds in twee richtingen gearbeid: de door de nieuw geschapen synodale organisatie dikwijls bedreigde waarheid, die door de reformatie opnieuw aan het licht werd gebracht, te verdedigen, en een grootere mate van onafhankelijkheid van den Staat te verkrijgen, opdat de Kerk van vele hinderlijke banden zou bevrijd worden. Volgens Stöcker was in de laatste tien jaren de toestand in de Kerk veel beter geworden. De groote massa is van het vulgaire rationalisme afkeerig geworden; zelfs de Protestantenverein zoekt tegenwoordig voor de Zending te arbeiden; de eisch voor de vrijheid der Kerk wordt verstaan. De minister, die beloofd had, de Kerk, zij het ook met erkenning van de hoogheid van den Staat, toch van alle drukkende banden te verlossen, heeft eene organisatie in het leven geroepen, waarbij de Staat alles in zijne hand heeft. De Roomsche kerk heeft de banden van het stelsel van Falk verbroken; in de Evangelische Kerk ontbreekt het aan het begrip, dat alleen het vrijwilligheidsbeginsel de Kerk kan doen bloeien.

Met een geloovig subjectivisme en een zoogenaamd Evangelisch individualisme is niets uit te richten. Daarom heeft de Kerk het recht noodig zelve hare wetten te maken, hare dienaren te benoemen, hare belastingen vast te stellen, in één woord zij heeft een krachtige organisatie noodig. Toch houdt Stöcker nog staande, dat zij toch evenmin het Staatsgeld missen kan. Hij eindigde met de vermaning: »Laat onze Kerk tot haar uitgangspunt terugkeeren, en dat ons volk haar dan volge, ons volk 't welk God niet de gave der revolutie, maar de liefde tot de hoogste goederen heeft geschonken."

Hoezeer deze toespraak van Stöcker ons verblijdt, toch doet het ons leed, dat zijn programma niet meer belijnd is; hij wil wel de waarheid der Reformatie gehandhaafd zien, maar wij komen er niet achter of hij de leertype van Luther of die van Calvijn wil doen zegevieren. Trouwens de Unie beschouwt de verschilpunten tusschen de Lutherache en de Gereformeerde leer voor onwezenlijk. Ook is het bevreemdend, dat een man als Stöcker, voor de vrije kerk pleitende, in beginsel het aanvaarden van Staatsgeld voor den dienst der Kerk aanvaardt.

Engeland. Uit de Episcopale Kerk. Onweerswolken in de Vrije Schotsche kerk.

Het gaat in de Engelsche Episcopale kerken met het Ritualisme steeds verder. Wie, die Londen bezocht, kent niet de grootsche St. Paulskerk? Het is in deze kathedraal der reuzenstad, dat de Ritualisten hunne stoutste triumfen vieren. De deken en het kapittel dier kerk besloten achter de Avondmaalstafel een prachtig Christusbeeld van marmer te laten plaatsen, en daarbij nog het beeld der Moedermaagd met het Christuskind op den arm! Zoo is geschied.

Nu is men aan het invoeren van Roomsche plechtigheden bij de openbare godsdienstoefeningen der Anglicaansche kerk reeds lang gewoon. Treurig is het, te moeten zeggen, dat het Ritualisme in de laatste 10 jaren schromelijk is toegenomen. Maar toch, het plaatsen van een Christus- en een Madonnabeeld komt menigeen wat àl te kras voor. Een viertal gemeenteleden is er althans tegen gaan protesteeren, en opnieuw is in Engeland een kerkelijk proces begonnen, dat jaren duren kan en zeker duizendon bij duizenden kosten zal. De stadiën, die zulk een proces te doorloopen heeft, zijn de volgende:

1. Beroep van de klagers op den bisschop van Londen, om tusschen beide te treden en de ergernis te doen wegnemen. Deze, Dr. Temple, zelf een Ritualist, heeft dit geweigerd.

2. Beroep op de Queen's Bench. Deze rechtbank heeft uitgesproken, dat de bisschop moet tusschen beide treden.

3. Beroep van de beslissing op het »Court of appeals".

4. Beroep van het arrest van dit gerechtshof op de kamer der Lords (Hoogerhuis). Wanneer nu de Lords uitmaken, dat de bisschop van Londen in dezen de klagers in het gelijk of in het ongelijk moet stellen, en dat deze over de gevallen klacht een vonnis velt, dan kan men nog van des bisschops oordeel in hooger beroep komen, en wel

5. bij de Privy Council.

Maar men ziet, dat het heel wat in heeft, voor een leek, het recht der Kerk tegen priesterlijken overmoed te handhaven.